



פרשת דברים - חזון

השפ"ה | גלין עב' | שנה ב'



שפתוהתם

הוועד להפצת תורת הגה"ק בעל ה'ישמח לב' מפרוקירכען זיע"א ולמעלה בקודש

צבי לצדיק

הגה"ק המקובל רבי יצחק באנהארד זיע"א
תלמיד חבר למרן החתם סופר זיע"א

וזאת ליהודה

הגה"ק רבי יהודה הלוי זיע"א
אבדק"ק ניישטאדט
מגדולי תלמידי החתם סופר זיע"א

ישמח לב

הגה"ק רבי משה שמעון הלוי זיע"א
אבדק"ק יאקא ופרוקירכען
תלמיד למרן השבט סופר זיע"א

שפתי צדיק

אשמתי העם תלויה בדיינים רק כשקולם נשמע אצל ישראל

ואשמם בראשיכם (א, יג). רש"י בפירושו הקדים לפרש את המאחר, שמתחילה כתב לבאר את דברי הפסוק **בראשיכם** וזה לשונו: 'ראשים ומכובדים עליכם שתהיו נוהגים בהם כבוד ויראה', ואחר כך פירש את המוקדם **ואשמם** וזה לשונו: 'חסר יו"ד, למד שאשמותיהם של ישראל תלויות בראשי דיינים, שהיה להם למחות ולכוון אותם דרך הישרה'. עכ"ל^א.

נראה שבכוונה היפך את הסדר, דאין להאשים את הדיינים רק אם קולם נשמע אצל ההמון, שכל העם נוהגים בהם כבוד ויראה, וסרים למשמעתם, דאז אָשם העם יש לתלות בדיינים, כי אם אין נוהגים בהם כבוד ויראה לא יועילו כלום בדברי תוכחה, דאין שמים לב על תוכחתם, לכן הקדים **בראשיכם** וכו' שתהיו נוהגים בהם כבוד, ואחר כך אמר **ואשמם** שאז אשמותיהם של ישראל תלויות בראשי הדיינים.

ובזה יובן מה שאמרו חז"ל (חגיגה יד.) 'לא נתקרה דעתו של ישיעיה עד שאמר להם המקרא הזה 'ירבה הנער בזקן' וגו' (ישעיה ג, ה), הכוונה, שעגמה נפשו של ישיעיה עליו כאשר ראה הדור ההוא מזלזלים באיסורין, נכנס חטא ועון אל תוך הקהל, ומה שעגמה נפשו עליו היה בשביל שנבהל מהרגש חיוב אחריות ואשמה שתלוי במנהגו, וגם הוא היה מפחד שיתלו האשמה בו על שלא מיחה כראוי, אמנם כאשר ראה 'שירבה הנער בזקן' - נחה דעתו, כי נוכח לדעת שאין האשמה תלויה בו, כי לא חשו לדבריו ולא נהגו כבוד במנהגם.

ושפטתם צדק בין בדיני ירושה ובין גבי אדם הבא לעשוק את חבריו

ושפטתם צדק בין איש ובין אחיו ובין גרו (טו, א). עיין אבן עזרא בכוונת הכתוב 'ובין גרו' כפשוטו, דהיינו בין הגר הנמצא אצלכם בישוב. אולם רש"י יצא מפירושו הפשוט וכתב בזה"ל: 'זה בעל דינו שאוגר עליו דברים, דבר אחר,

ובין גרו - אף על עסקי דירה בין חלוקת אחים אפילו בין תנור לכירים'. ופירש בשפתי חכמים דהגמ"ל של 'גר' מתחלפת בכ"ף והוי ליה 'כיר'. ונראה שהיה קשה לרש"י על האבן עזרא דלפירושו הוי ליה למכתב 'ובין גרו' מאי 'גר', הרי לא לו לבד הוא דין הגר^ב. ובאמת לפירוש א' של רש"י נמי קשה, דאם כדבריו למה חילקם הכתוב 'ובין אחיו ובין גרו' הלא כל בעל טענה אוגר דברים.

ונראה לי כי שני מיני דיינים יש בין בעלי דינים, הא': שאין אחד מהם רוצה ממון שאינו שלו רק ששניהם סוברים שהדין עמם, ובאים לדין כמו אחים^ג שבאים אל הדין שהוא יכריע ביניהם עם מי הדין, ועל אופן זה אין כאן נתבע ותובע, אלא שניהם תובעים שיוציאו לאור משפטם, הב': שהנתבע או התובע יודע שפיי שהדין עם השני רק סובר שעל ידי טענותו שיבוא עליו בעקיפין, יצא זכאי ובודה^ד מלבו דברים אשר לא היו.

זהו כוונת הכתוב לפירוש רש"י, **ושפטתם צדק בין איש ובין אחיו** היינו באופן הראשון ששניהם כמו אחים בדין, והדין רק צריך לשפוט צדק שאותה הם מבקשים, ואחר כך אמר **ובין גרו** שאוגר עליו דברים שלא כדת ואז צריך הדין להבין את אשר לפניו, ולשקול במאזני שכלו שהדין עם חברו, ושפיר אמר 'ובין גרו'.

והנה לפי פירוש זה לא ראי זה כראי זה, כי 'ובין אחיו' קאי על שני אוהבים 'ובין גרו' קאי על מי שרוצה לעשוק את חברו, ולכן אחר כך כתב רש"י, דבר אחר, דהא **ובין גרו** קאי נמי על שני אוהבים, רק שבתחלה דיבר הכתוב כשהמשפט הוא על דבר גדול, ואחר כך דיבר הכתוב אף כשהמשפט על דבר קטן בין שני אחים על עסקי כירה, וזהו שכתב רש"י 'אף על עסקי דירה' בין חלוקת אחים אפילו בין תנור לכירים^ה, דלכאורה צריך ביאור למה כתב רש"י 'בין חלוקת אחים', אבל להג"ל אתי שפיר, דלפירוש קמייטא 'בין גרו' היינו שבא לעושקו והוא ההיפוך מ'בין אחיו', ולפירוש השני 'בין גרו' היינו נמי חלוקת שני אחים ושני בעל דינו שאוגר עליו דברים, דבר אחר, אוהבים.

א. ספרי (פי"ג). ב. דין גר הוא דין כללי, ואינו אמור לאדם פרטי, ואם כן מדוע כתיב 'גר'. ג. יורשין שנפלה להם ירושה. ד. מלשון הכתוב בספר מלכים (א"ב, יג.) 'אֲשֶׁר בָּדָא מְלִכָּוָה'. ופירש רש"י - לשון כוב. וברד"ק פירש: 'הוציא מלבו, כי מלבן אתה בודאם מוציאם'. ה. 'גר' היינו מלשון מגורים - תשמישי דירה.

בשפתו יהגה

לאחר הגאולה העתידה נגלה מה גרם לנו הגלות שהניחו על צווארינו

תם עונך בת ציון לא יוסיף להגלותך פקד עונך בת אדום גלה על חטאתיך (איכה ד, כב). אמרו חז"ל (ברכות יז.) 'רצוננו לעשות רצונך ומי מעבך שאור שבעיטה ושעבוד מלכות'. הנה כמה וכמה מכשולים ומדוחים באים לישראל משעבוד מלכות.

הא' ראשית דבר, תכבד עליהם שמירת שבת קודש, על ידי שצריכים ישראל הנאמנים לאלקיהם לשמור שתי שבתות, כי זה רבות בשנים גברו בארץ ידי הפועלים, עוסקים במלאכות מוכנים, והולמי פעם בכל המון האומניות, שהולכים ומתורבים עם התפרצות המכונה והקנין, והמצאות שונות המתחדשים בכל יום, עד שיצרו חוק לשבות כ"ד שעות פעם אחת בשבוע, כדי שינפש העובד והפועל, המפלח אדמתו וגם העוזרים במסחר ומרכולות אין נקי, וכל כך החמירו בשמירת מנוח זה, עד שגם הבעלים עצמם אסור להם מטעם חוקי המדינה לעסוק במלאכת עצמם, צריכים לסגור תנות, יום ולילה ישבותו.

יום מנוח זה הוקבע ביום א' שהוא יום שבתה של דת נוצרים שהם אדוני הארץ, ולמי אוי ולמי אבוי מגזירה זו - לשומרי שבת קודש, ונזהרים ממצא חפץ ודבר דבר^א ביום השביעי שנתן לנו אדון העולמים, ורוב משא ומתן של הבריות הוא ביום השבת כי אז ישלמו לפועלים שכר שבוע, ואז נוהרים אל החנויות ואל בתי מסחר לשבור אוכל^ב וכל צרכי הבית, וצרכי מלבושים וכלים, ושומרי שבת קודש רואים בפחי נפש, שידיהם ריקנים ממה שיש להשיג רוח והכנסה רבה עודפה על הכנסת שאר ימות השבוע.

הב' בעלי אחוזות נחלות שדה וכרם תופסים בכל פנות חבלי הנהגת המדינה, ולכל הפחות יראים המושלים לחוקק מסים ומנדה בלו והלך^ג נגד רצונם של בעלי אדמה, ואלו גוללים את האבן הגדולה של המס על הסוחרים, בעלי מקנה וקנין שהם היהודים, כל היום עומד ונוגש מדת מה מכל חתיכה הבאה מחוץ לארץ, מכל

הג' עוד גורמת שעבוד מלכות צרה ואנחה, במה שמתי מספר של היהודים נמשכים אחרי מנהג ותכסיסי אורחי הארץ במלבושיהם ומנהגיהם, נשי אדום יוצאות בראש פרוע, בגדיהם מכוסים טפח ומגלים טפחים, מטוה מלבושיהם הוא דק וברשר נראה תחתיהם, ובנות ישראל לא ידעו מלט מִשְׁאָל של המאדע השולטת, והולכת בעקבות מעט או הרבה, מנהג בני אדם בתערובת אנשים ונשים מרקדים במחולות עלם ועלמה בקירוב בשר וחבק זרוע, וכמה מבני ישראל הולכים אחרי מנהגם כְּעֶסֶס אֶל מוסר אֵילִי^ד.

גם שיחתם גם שאר תהלוכה של אומות העולם, תמיד יראה בהם קירוב שני מיני אישות, ורבים מבני עמינו חושבים זאת לחוק שאין יכולים להפטר ממנו, אין קצה לפזור מעות על בגדי צבעונים, ושיראין ומשי, וכל מיני קישוטין שנוהגים בה הסובבים אותנו, ומשם יצאו נגעי בגדים גם אל בית ישראל, להרחיב ולקלקל כמה וכמה בתים שאין ביכלתם להשיג כל זה ביושר וכושר, ועושים ברמיה ובעול ובאונאה.

א. מלשון הכתוב בספר ישעיה (נח, יז.) 'אִם תִּשָּׁב מִשְׁבֵּת רִגְלְךָ עֲשֹׂת חֲפָצֶיךָ בְּיוֹם קָדְשִׁי וְתִרְאָתִי לִשְׁבֹּת עֲנֵךְ לְקֹדֶשׁ ד' מִקְבֵּד וְנִכְבְּדוּ מַעֲשֵׂי תִּיכָף מִמָּצוֹא חֲפָצְךָ וְזָכַר דְּבָרִי'. ודרשין בשבת (קט.) 'ממצוא חפץ - חפצין אסורין, חפצי שמים מותרין. ודבר דבר - שלא יהא דבורך של שבת כדבורך של חול. דבור - אסור, הרהור - מותר'. ב. מלשון הכתוב בספר בראשית (ג, כב.) 'וְאִמְרוּ מִאֲרֶץ כְּנָעַן לְשֹׁבֵר אֶקָל'. וכוונת 'לשבור' היינו לקנות אוכל. ג. מלשון הכתוב בספר עזרא (ד, יז.) 'ופירש רש"י (טו.) בזה"ל: 'מנדה בלו והלך' - מיני מסים הם וכסף גולגולת'. עכ"ל. ד. מלשון הכתוב בספר ישעיה (נח, יז.) 'קָרָסוּ כְרִיעֵי יָחִיד וְכָלוּ מִלֵּט מִשָּׂא וְנִפְשָׁם בְּפִשְׁבֵי הַלָּקָה'. ה. מלשון הכתוב בספר משלי (י, כב.).

עוד יזכור לנו

מדור מיוחד להנצחת נכדי רבינו זיע"א

ערש"ק פרשת ואתחנן - י"ד אב

מוה"ר משה בן מוה"ר שמחה

יונה ז"ל ווייס

נלב"ע תשס"ט.

שלשלת הדורות: מוה"ר משה ווייס ז"ל,
חתן הגאון ר' אלעזר עקיבא פאשקוס
זצ"ל מטשארנא, חתן רבינו הגה"ק
זיע"א.

ת.נ.צ.ב.ה

דיני תשעה באב החל במוצאי שבת

לימוד התורה בשבת אחר חצות

דנו הפוסקים אם מותר ללמוד דברים המותרים ביום השבת אחר חצות, כשיום תשעה באב חל ביום ראשון (עי' משנ"ב ס' תקנ"ג ס"ק י', וחו"א בארחות רבינו ח"ב עמ' קל"ו. ועי' ס' ט"ב שחל בשבת פ"ו ס' כ"ג המלקט את דעות הפוסקים).

ובכל אופן יכול לחזור הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום אפילו אחר חצות, וכן מי שיש לו סדר קבוע ללמוד איזה דבר ולא השלימו יכול להשלימו, וכן מותר ללמוד דברים המותרים בתשעה באב אפילו דרך פלפול, ויש שכתבו שלא ללמוד דברים הרעים בשבת שעל ידי זה מתעורר לאבילות (עי' סידור היעב"ץ, ושו"ת רבי עקיבא יוסף א"ח ח"ב ס' ש"ס).

אכילה הרבה כדי שיהיה לו כוח לצום

תשעה באב שחל ביום ראשון, פשוט שבשבת מותר לאכול הרבה כדי שיהיה לו כוח לצום ואין בו משום הכנה, אך יש להזהר מלומר שאוכל הרבה כדי שיהיה לו כוח לצום.

לקיחת תרופות כדי להקל על הצום

יש שכתבו שהלוקח כדורים כדי להקל לו על הצום, לא יקחם בשבת כדרכו בימות החול, רק יערבם בתוך מאכל או משקה (עי' שולחן שלמה ס' ש"כ בשם הגרש"א זצ"ל).

דיני התענית ביציאת השבת

אכילה, ושתיה, רחיצה, וסיכה. ליל תשעה באב שחל במוצאי שבת חל האיסור של אכילה ושתיה, ורחיצה וסיכה כבר קודם השקיעה, ומלבד זה אין נוהגים בו שום דיני אבילות עד מוצאי שבת (וישיבים על כסא רגיל, ואין חולצים המנעלים).

ישיבה על כסא נמוך וחליצת המנעלים. דנו האחרונים בשאר דיני אבילות וכוונן ישיבה על כסא נמוך וחליצת המנעלים בליל תשעה באב שחל במוצאי שבת, יש הנוהגים שמיד עם צאת השבת חולצים המנעלים ולובשים נעלי תשעה באב, ומחליפים בגדי שבת לבגדי חול ומתיישיבים על כסא נמוך.

ואלו הנוהגים כדעת תמיד דעת ר"ת לא ינהגו שום עניי אבילות עד זמן מוצאי שבת, ואם אינם הולכים תמיד אחר דעת ר"ת כתבו הפוסקים שיחלצו המנעלים מזמן יציאת השבת לדעת הגאונים, ומכל מקום ישאר לישיב על כסא גבוה.

ויש הנוהגים שכל זמן שלא אמרו ברכו אין חולצים את המנעלים ואין יושבים על כסא נמוך, ולכן מביאים נעלי תשעה באב עמיהם מיד עם צאת השבת (כי בשבת אסור להביא המנעלים לצורך תשעה באב משום הכנה לימות החול), ולאחר אמירת ברכו חולצים את המנעלים.

המנהג לסלק הפרוכת מהארון. נוהגים העולם שאין מסלקין את הפרוכת של הארון הקודש עד לאחר אמירת ברכו (עי' לוח א"י).

הבדלה בתפילה

בתפילת ערבית של ליל מוצאי שבת אומרים 'אתה חוננתנו' ככל מוצאי שבת, ואם שכח ולא הזכירו אינו חוזר, וכן אם שכח ואכל קודם הבדלה אינו חוזר.

נר הבדלה ובשמים במוצאי שבת זו

כתב בשולחן ערוך (סי' תקנ"ו ס' א') דליל תשעה באב שחל בשבת מברך על הנר ברכת בורא מאורי האש, ומברך עליו קודם אמירת איכה. ונוהגים לברך עליו בבית הכנסת לאחר תפילת מעריב קודם אמירת איכה, אין מדליקים אבוקה ככל מוצאי שבת רק נוהגים לצרף שתי נרות יחד (עי' א"א בוטשאטש מהדו"ת שם).

נשים. יש להזכיר לנשים לומר ברוך המבדיל, ולהזכיר לברך ברכת מאורי האש לעצמן, והרבה נוהגים שאין הנשים מברכות כלל בשנה זו ברכת מאורי האש (עי' שו"ת רבבות אפרים ח"ג ס' ש"ע, דבשנה זו דאין מסדרין אותו על הכוס יש יותר קפידא שהנשים לא יברכו לעצמן).

הבדלה לחולה האוכל בתשעה באב

חולה הצריך לאכול בתשעה באב, יבדיל קודם שאוכל, ואם הוא מתענה רק צריך ליקח תרופה עם מעט מים, אינו צריך להבדיל רק יטול התרופה עם מעט מים קודם הבדלה (עי' שו"ת שרגא המאיר ח"ו ס' ע"א אות ג').

על הכוס. נחלקו הפוסקים אם יבדיל על השכיר או על יין, יש שכתבו שיבדיל על שכיר וחומר מדינה, ויש שכתבו להקל להבדיל על מיץ ענבים (גרע"פ דזשא"ס), וכתבו הפוסקים שבאין לו משקאות אלו יכול להבדיל על יין.

סדר הבדלה. לא יאמר פסוקי 'הנה אל ישועתי' קודם הבדלה, רק יתחיל סדר הבדלה מברכת בורא פרי הגפן, ויברך על האש ולא על הבשמים (דאין מברכים על בשמים בתשעה באב. עי' שו"ע שם ס' א'). להוציא בני ביתו. חולה המבדיל בתשעה באב יכול להוציא בזה

בשפתו יהגה

עשוי במסים כבדים וקשים שהטילו עליהם עד שכשל כח הסבל, וגם מה שלא נזדרזו בהדור מצוות, הכל בשביל מה שהיו נוגשים בעם ישראל ומצצו מוחם וכוחם.

וכפקוח עינים עוורות יכירו כי מה שנאלצו וחטאו לליל בחוקיהם ולהתחזקות בעקביהם, לסור מדרכי האבות בלבוס וכסות, בדבור ובמחשבה, באיש רעים להתרועע, בקירוב בשר ויד ליד לא יקנה רע, לאחוז איש ביד אשה להראות קורבה ורעות, ונגעי בגדים בחסר וגרועו, כל זה שעבוד אדום גרמה לנו.

לכן בצדק אמר תם עונך בת ציון, כי בהסר הסיבה יכלה ויחסר עד תומו גם המסובב, ולכן לא יוסיף להגלותך פקד עונך בת אדום כי עכשיו איתגלי בהתייחור, מה רב העול והעון שעשו בישראל, יותר ממה שגרמו להם צער גופני בבשרם ועצמותם ועורם, עוד יגדל על זה מה שהביאום לידי חטא וקלקול מעשיהם, והירוס^ט מדותיהם, והשחתת מוסרם ונקיית דעתם ביוזעים ובלא יודעים, כי עתה בזמן הגאולה שמתערה ישראל בצדק ובמשפט, בקדושה וטהרה, בנקי כפים ובר לבב, נעשה ברור כשמש מה חטא אדום בגזירותיו הקשים, וחוקיהם אשר העמיסו על ישראל, עד שהלכו ונדלדלו, ושחה לעפר נפשם^ז, ומה שלא נתברר כל כך בעת שישראל היו פזורים בין נוגשי ומעצביו, עתה גלה על חטאתיך כי לא ישלוט עוד שום ספק במה שהשחיתו התעיבו עליה בני אדום.

1. מלשון הכתוב בספר תהילים (קס"ב). 2. מלשון הכתוב בספר יחזקאל (כ"ג, מד) ופירש רש"י - נשי הוזה. 3. מלשון הכתוב בספר ירמיה (ד' ל') כי תתקדש בפרץ צינך לשון תתקדש. 4. מלשון הכתוב בספר משלי (ח, ח) 'בצדק כל ארץ' פי' אין בהם נפתל ועקש. 5. פירש שם רש"י - עקמומיות. 6. פירוש: היתלה הבושת שלהם, ראה בערוך (ערוך בהת) בשם תרגום ירושלמי מפרש בושה כתרנום 'מבוש' (דברים כה, יא) 'בהתא', אולם בפיוט אקדמות 'במית' לנא נהורא ותחפי' לכוני בהתא' נראה פירושו - חשכות. 7. פירוש: הריסת מדותיהם. 8. מלשון הכתוב בספר תהילים (מד, כו) 'פי' שחך לעפר נפשנו. 9. מלשון הכתוב בספר משלי (ח, ח) 'בצדק כל ארץ' פי' אין בהם נפתל ועקש. 10. מלשון הכתוב בספר יחזקאל (כ"ג, מד) ופירש רש"י - נשי הוזה. 11. מלשון הכתוב בספר ירמיה (ד' ל') כי תתקדש בפרץ צינך לשון תתקדש. 12. מלשון הכתוב בספר משלי (ח, ח) 'בצדק כל ארץ' פי' אין בהם נפתל ועקש. 13. פירוש: היתלה הבושת שלהם, ראה בערוך (ערוך בהת) בשם תרגום ירושלמי מפרש בושה כתרנום 'מבוש' (דברים כה, יא) 'בהתא', אולם בפיוט אקדמות 'במית' לנא נהורא ותחפי' לכוני בהתא' נראה פירושו - חשכות. 14. פירוש: הריסת מדותיהם. 15. מלשון הכתוב בספר תהילים (מד, כו) 'פי' שחך לעפר נפשנו.